

BUKS – Tidsskrift for Børne- og Ungdomskultur

Nr. 67 2023 • Årgang 39 • ISSN online 2446-0648 • www.buks.dk

Morten Henriksen

Om pædagogers rolle i dagtilbuds-børns møde med kulturinstitutionerne

Resumé

Artiklen undersøger, hvordan pædagoger kan understøtte børnehavebørns dannelsesprocesser i mødet med kulturinstitutioner. Der tages udgangspunkt i et feltarbejde i forbindelse med projektet *LegeKunst*, hvor jeg som forsker indgik samskabende i et samarbejde mellem en børnehave og Musikmuseet under Nationalmuseet. Med afsæt i bl.a. Lars Geer Hammershøjs (2017) forståelse af dannelse, socialisering og opdragelse, analyserer jeg praksisbeskrivelser og refleksionssamtaler med den deltagende pædagog fra forløbet. Artiklen viser, hvordan museet tilbyder muligheder for, at børnene indgår i dannelsesprocesser i mødet med det nye, men også at pædagogen i mange situationer kommer til at indtage en rolle som »ordensmagt« og opdrager, på baggrund af de rammer og aktiviteter som samarbejdet tilbyder, og derfor har sværere ved at understøtte børnenes aktive undersøgelse og deltagelse. Analysen peger også på, hvordan pædagogen i andre situationer får mulighed for at slippe rollen som opdrager og benytter muligheden til mere direkte at understøtte børnenes dannelsesprocesser. Artiklen afsluttes med at åbne diskussionen om, hvordan samarbejdet mellem museum og dagtilbud kan skabe mere rum for sådanne dannelsesprocesser.

Nøgleord

pædagogens rolle; dannelse; kulturinstitutioner; LegeKunst; dagtilbud

Indledning: Om at tage børn med på museum

På et planlægningsmøde mellem museumsformidlere og pædagoger i forbindelse med *LegeKunst*-projektet diskuteres meningen med at tage vuggestuebørn med på et af Københavns kunstmuseer: Hvad stiller vi op med børn som larmer, piller og forstyrrer andre museumsgæster? Og får børnene overhovedet noget ud af at blive trukket igennem kunststillinger og store sale? (note fra feltarbejde). Diskussionen illustrerer nogen af de udfordringer som samarbejde mellem dagtilbud og museum kan stå i. Så hvorfor tage børn med på museum?

I denne artikel har jeg valgt at se museet som en mulighed for at børn dannes i mødet med noget, der kan åbne verden til noget større, ved at give viden og nye sanselige og æstetiske oplevelser, som kan kobles til børnenes indsigt i historien, kunsten og kulturens verden. Museet kan således åbne nye sider af verden for barnet. Men mødet giver først mening, hvis børnene også er i stand til at åbne sig for den verden som museet tilbyder. Processen kan beskrives med Wolfgang Klafkis (1979) begreb om en dobbeltsidig åbning i dannelsesprocesser, som Hammershøj (2017) forklarer som: »Den 'gensidige åbning' af mennesket for verden og verden for mennesket« (s. 42). Jeg har i artiklen fokus på pædagogens rolle i mødet med museet, ikke kun som én der kan rammesætte og organisere mødet med museet, men også som én, der kan støtte børn til en undersøgende og åben tilgang i mødet med det nye. I den sammenhæng har jeg i artiklen blik på samspillet mellem medarbejderne i kulturinstitutionen og pædagogen, og på hvordan samspillet kan være styrende for pædagogernes muligheder for at understøtte børnenes dannelsesprocesser. I mit feltarbejde har jeg i den forbindelse været optaget af, hvornår pædagogen har fokus på at opdrage børnene til at »opføre sig ordentligt« i mødet med det nye, og hvornår pædagogen mere direkte arbejder med barnets dannelse, ved at understøtte den åbne, nysgerrige og undersøgende tilgang til mødet med dét som kulturinstitutionen kan tilbyde.

Jeg tager udgangspunkt i et af flere feltarbejder i forbindelse med projektet *LegeKunst*, hvor jeg har fulgt samarbejdet mellem museer og dagtilbud.

Forskningen i *LegeKunst* har som mål at undersøge, hvordan børns leg og dannelse fremmes gennem mødet med kunst og kultur, og benytter begreberne samskabelse og æstetiske processer til at beskrive deres metodiske tilgang (Legekunst.nu). I denne artikel ønsker jeg at undersøge pædagogens rolle i mødet med en kulturinstitution, med fokus på, hvordan pædagoger kan understøtte børnenes dannelse i mødet.

Dannelse og socialisering

Der er med den styrkede pædagogiske læreplan (UVM, 2018) kommet fornyet fokus på dannelse i dagtilbud. Jeg tager afsæt i Lars Geer Hammershøjs (2017) forståelse af dannelse som et begreb som beskriver, hvordan individet bliver menneske sammen med andre mennesker. Dannelse »...handler om måden, man forholder sig til sig selv, andre og verden« (s. 36). Eksempler på måder at forholde sig er: åbenhed, nysgerrighed, respekt, selvstændighed og nærvær. Begrebet om forholdelsesmåder markerer en afstandtagen fra en snæver forståelse af læring, ved at flytte fokus fra, hvad barnet får af viden eller kunnen, til et fokus på, hvordan barnet engagerer sig i processen (Henriksen og Wagner, 2020). Dannelse kommer således til at handle om *lyst* til at lære, *mod* til at engagere sig i fælles udforskning af verden, *åbenhed*, *respekt* og *nysgerrighed* over for det nye som barnet møder (Hoffman et al, 2022).

I denne forståelse af dannelse sker børn og voksnes dannelse gennem processer, hvor individet bliver en del af noget større: hvor verden åbner sig for den enkelte i form af stemninger, oplevelser og fællesskaber, samtidig med, at den enkelte åbner sig for at blive en del af de fællesskaber som individet møder (Klafki, 1979; Hammershøj, 2017). Hammershøj beskriver processen, hvor individet åbner sig for fællesskabet og bliver en del af noget større som selvoverskridelse.

For at forstå pædagogens opgave og rolle i barnets møde med verden, vil jeg benytte Hammershøjs skelnen mellem dannelse og socialisering (Hammershøj, 2017; Hammershøj & Jørgensen, 2022). Her handler både socialisering og dannelse om at blive en del af fællesskaber og samfund. Hammershøj beskriver sin forståelse af forskellen mellem socialisering og dannelse således:

»Socialiseringen sker enten gennem bevidst opdragelse og oplysning eller ubevidst gennem processer, der foregår 'bag ryggen' på individerne. Socialisering handler derfor om at gøre individerne til samfundsmedlemmer ved at tilpasse dem til det samfund eller fællesskab, der er. Dannelse handler derimod om, at individet i frihed og af egen kraft bliver menneske i og gennem det sociale« (2017, s 38).

Socialisering af individet sker både gennem ubevidste processer hvor individet tilpasser sig eksisterende fællesskaber med fællesskabets normer og regler, og gennem *opdragelse* hvor individet oplyses (og eventuelt tvinges) til at tilpasse sig disse normer og regler. Over for socialiseringens bevidste og ubevidste tvang står dannelsen, hvor individet aktivt selv vælger, hvordan det vil forholde sig til fællesskabets normer og regler. Socialisering og dannelse er således forbundne. Opdragelsen og socialiseringen viser, hvordan fællesskabet forventer vi skal opføre os, f.eks. i mødet med andre, som når vi går på museum. Dannelsen repræsenterer det frie valg hvor individet tager stilling til, hvordan det vil forholde sig til sig selv, andre og verden, og indgå i forhold til de normer som socialiseringen og opdragelsen opstiller. Hammershøj & Jørgensen (2022) beskriver således dannelse som *»...selvvalgt og selvinitialiseret socialisering«* (s. 31). Hammershøj (2017) påpeger i den forbindelse legen som den centrale arena for 1-6-årige barns dannelse.

Med dette udgangspunkt vil jeg fokusere på, hvornår pædagogen arbejder med barnets egne dannelsesprocesser i forbindelse med samarbejdet med kulturinstitutionen, og hvornår pædagogen lægger vægt på opdragelsen af børnene, så de opfører sig efter de normer og regler de møder på museet. Og hvornår kan pædagogen være med til at understøtte udviklingen af børnenes forholdelsesmåder såsom åbenhed, nysgerrighed og respekt i mødet med det nye? Og er de to positioner nødvendigvis tydeligt adskilt i den pædagogiske praksis, eller afløser de hinanden løbende?

Når jeg skal beskrive pædagogens rolle som opdrager, vil jeg benytte begrebet *ordensmagt*, inspireret af Anette Boye Kochs (2016) forskning i børns oplevelser af voksne i dagtilbud, hvor ordensmagt beskriver en metafor for en af de roller, som børnene møder hos de voksne i den pædagogiske praksis. Ifølge Koch repræsenterer pædagogrollen *»...ordensmagt«* overblik, retfærdighed, at holde øje, bestemme og mægle.

Introduktion til *LegeKunst*-samarbejdet mellem dagtilbud og museer, og til mit feltarbejde *LegeKunst* i Københavns kommune har været et gennemgående samarbejde over forløbets fire år, hvor fire museer har samarbejdet med hver deres daginstitution. De enkelte forløb for en gruppe dagtilbudsbørn med pædagoger har typisk været 2-3 måneder, hvor der har været skiftet mellem besøg af museumsformidlere på institutionen, og børnegruppens besøg på museet.

Jeg har som forsker deltaget i flere af disse forløb ud fra *LegeKunst*'s princip om samskabelse (Legekunst.nu): Som samskabende forsker har jeg stræbt efter at deltage aktivt i forløbene som ligeværdig, undersøgende og legende aktør. Feltarbejdet repræsenterer altså en form for deltagerobservation (Hastrup, m.fl. 2011) hvor mine observationer tager udgangspunkt i min aktive deltagelse i de fælles aktiviteter med børn, museumsformidler og pædagog. Det forløb, denne artikel refererer til, omhandler mødet mellem Musikmuseet (som er en del af Nationalmuseet) og en børnehavegruppe, hvor en pædagog var fast tilknyttet forløbet. Undervejs har vi haft refleksionsmøder med de deltagende voksne, ofte i umiddelbar forlængelse af selve aktiviteten. Til analysen bruger jeg egne iagttagelser i form af feltnoter, samt lydoptagelser af mine refleksionssamtaler med den pædagog som deltog i forløbet.

Analyse af pædagogens roller i *LegeKunst*-forløb med Musikmuseet

Analysen er bygget op om tre nedslag fra *Legekunst*-forløbet, her præsenteret kronologisk.

Første møde med museumsformidleren i børnehaven

På dette møde i institutionen introduceres børnehavebørnene for museet af museumsformidler og pædagog. Børnene sidder i rundkreds sammen med pædagogen og museumsformidleren, som fortæller om museet og præsenterer forskellige musikinstrumenter hun har taget med, hvorefter børnene kan få lov til at afprøve dem. Pædagogen rammesætter og skaber orden med udsagn som: »...sid stille!« og »...lad de andre komme til!«. Hun giver anvisninger til, hvem der nu har tur til at prøve de enkelte instrumenter, ud fra hvem der har hånden oppe. Tonen er venlig og de mere forsigtige børn tilskyndes til at prøve, mens de mere aktive børn får besked på at vente på tur, og sidde ordentligt. Børnene virker trygge ved pædagogens styring, og de er engagerede i museumsformidlerens formidling, hendes spørgsmål og de instrumenter hun har med. Børnene får lov til at prøve instrumenterne under de voksnes kontrol – børnenes afprøvning er nysgerrig og forsigtig og indenfor rammer, hvor de voksne sætter en norm for, hvordan det skal gøres: hvornår der er tid til fordybelse, og hvornår det gøres rigtigt eller forkert (feltnoter).

Mens museumsformidleren varetager en rolle som underviser, der fremviser, fortæller og strukturerer forløbet, så indtager pædagogen hovedsagelig rollen som ordensmagt, men med en venlig og anerkendende tone. Ud fra Hammershøjs forståelse af socialisering, opdragelse og dannelse kan tilgangen forstås som, at pædagogen lægger vægt på at opdrage og socialisere børnene ud fra klare værdier om, hvordan man opfører sig ordentligt, respektfuldt og hensynsfuldt over for museumsformidleren og hinanden, samtidig med at hun gerne vil åbne for den viden som museumsformidleren kan formidle til børnene. Om processen understøtter børnenes dannelse, kan diskuteres: På den ene side etableres et møde med nye instrumenter, hvilket kan være med til at åbne en ny verden for børnene, på den anden side understøttes børnene umiddelbart ikke i at forholde sig selvstændigt undersøgende til det de møder, endsnog i at bringe det nye ind som en aktiv del af deres verden f.eks. i form af leg.

Aktivitet med museumsformidler på institutionens legeplads

Som en del af samarbejdet mellem museum og daginstitution er en museumsformidler på besøg i institutionen. Pædagogen samler børnene i et boldbur på legepladsen, byder velkommen og igangsætter en velkomstsang. Hun overlader derefter initiativet til museumsformidleren, som tømmer flere Ikea-posere med malerspande, trommestikker og forskellige instrumenter ud på underlaget i boldburet. Instrumenterne er robuste og lægger op til at børnene kan få lyd ud af dem uden instruktioner og advarsler. Børnene får selv lov til at vælge instrumenter og begynder engageret at udforske disse. Som samskabende deltager i projektet starter jeg en musikalsk puls ved at spille en enkelt trommerytme på en malerspand – ikke specielt højt, men vedvarende. De fleste børn er enkeltvis eller i mindre grupper engagerede i at eksperimentere med deres instrumenter: De spiller, leger og bytter. Der er en munter og legende stemning i hele gruppen. I perioder er der elementer af sammenspil med den puls jeg spiller. Pædagogen spotter enkelte børn som iagttager aktiviteterne, men ikke deltager aktivt (feltnoter).

Pædagogen fortæller til en evaluering (transskriberet fra lydoptagelse):

»Vi har to børn... som når man er i fællesskab på den måde, er dem der trækker sig... og dét har de det fint med, ser det ud som om – de vil helst bare gerne sidde og observere... vi vil jo gerne have dem med og vi vil gerne have dem gjort nysgerrige, og prøve sig selv af, og prøve nogen ting, og være lidt modige«.

Pædagogen formulerer her et klart fokus på børnenes dannelse, når hun vil understøtte en udvikling af børnenes forholdelsesmåder: nysgerrighed, mod og engagement i fællesskabet. Hun beskriver videre:

»Særligt et af børnene har meget meget svært ved bare at skulle stå og bruge instrumentet selv ... der var de der pive-fløjter 'et lille båthorn med trillefløjte' og jeg ved jo at barnet har en hund derhjemme, så jeg sagde: 'Ej prøv lige at se det her – hvis vi nu lige piver på den tror du så at 'hunden' kommer løbende?', og så skete der bare et eller andet, fordi så blev det ikke så alvorligt, og så griner jeg lidt ..., og så griber han ligesom den der stemning – og han skal virkelig tage mod til sig: 'Ok så fjoller vi bare lidt med det og det er bare en leg'... og det er grænseoverskridende for ham bare at holde et instrument, og det ender med, at han når flere instrumenter igennem, og være aktiv med dem, og også kikke lidt på de andre, og for ham er det et kæmpe skridt...«.

Pædagogen benytter det åbne og legende format til målrettet at understøtte enkelte børn, som har svært ved at etablere initiativ eller mod til at deltage. Barnet bliver her understøttet i en dannelsesproces, hvor det ændrer forholdelsesmåde, og bliver i stand til at indgå aktivt i den fælles legestemning og i undersøgelsen af instrumenterne. Pædagogen indtager en rolle som en slags legekammerat – men med et klart pædagogisk formål – eller måske snarere som en læremester, men her styret af barnets interesser og den umiddelbare mulighed for interaktion, og uden at have en planlagt dagsorden. Hun beskriver efterfølgende i samtalen, hvordan hun har opmærksomhed på, at resten af børnegruppen ikke har behov for ledelse eller indgreb: de er engagerede og ikke i gang med noget som kræver hendes indgriben. Fællesskabet er båret af børnenes og af vi andre aktørers fælles engagement, og udspringer af

en udforskning af de muligheder som instrumenterne tilbyder os. Ud fra Hammershøj (2007) kan man beskrive det som et stemningsfællesskab: der er etableret en fælles stemning, hvor børnene individuelt på forskellige måder inspirerer hinanden, spiller eller leger sammen. I perioder forholder de sig til den musikalske puls, som er på legepladsen. Det kropslige, sanselige og det æstetiske er stærkt til stede i børnenes udforskning og sammenspil. Den socialisering der foregår, er ikke forbundet med pædagogens opdragelse og italesættelse, men foregår i de sammenspil de enkelte børn indgår i spontant og frivilligt. Børnene udvikler deres forholdelsesmåder ved fysisk, æstetisk og kommunikativt at byde ind og deltage, hvilket giver situationen et stort dannelsespotentialer: Der er etableret et rum hvor deltagerne kan udvikle deres åbenhed, nysgerrighed og handlekraft, igennem initiativer og samspil med hinanden og med musikinstrumenterne. Pædagogen tager her en legende rolle for at understøtte enkelte børn i at overskride sig selv ind i stemningen, oplevelsen og fællesskabet. Hun gør det ved at tilbyde og tydeliggøre muligheden, og ved at understøtte den enkelte i, at det er muligt og vigtigt at blive en aktiv del af fællesskabet. Eksempelvis bliver pædagogens indspark med hunden en vellykket impuls til barnets selvoverskridelse og dannelsesproces. Hun kan tilsyneladende fralægge sig rollen som opdrager og ordensmagt: Det fællesskab som er etableret, understøtter umiddelbart formålet med hendes pædagogiske arbejde med trivsel, læring, udvikling og dannelse (UVM 2018).

Børnegruppens første møde på Musikmuseet

Efter museumsformidlerens besøg i børnehaven besøger børnehaven nu Musikmuseet. Tidligt i besøget tager en museumsformidler børnene med rundt til forskellige montre, hvor hun snakker med børnene om, hvad der er udstillet. Hun forklarer om de forskellige kategorier af instrumenter og om hvordan lyden frembringes. Og hun går i dialog med børnene om hvordan de oplever forskellige lyde. Børnene virker interesserede og optagede af stedet og dét de får præsenteret.

Montre på Musikmuseets udstilling. Foto: Morten Henriksen

Pædagogen reflekterer i en samtale umiddelbart efter besøget:

»Det virker meningsfyldt for dem, de bliver enormt hurtigt grebet af stemningen, de forstår ret hurtigt rammen: det er nu vi skal sidde her – det er det her, vi skal kikke på – og så fokuserer vi på det – og det synes jeg de alle sammen gør«.

Børnenes engagement antyder at museet tilbyder noget nyt og spændende for børnene. Stemningen på stedet, og de udstillede instrumenter fanger noget i børnene, som skaber engagement og nysgerrighed. Ud fra en dannelsesforståelse kan man sige, at børnene åbner

sig for noget nyt, og at museet og museumsformidleren åbner en verden af instrumenter for børnene, som de ikke har mødt før. Pædagogen bemærker i en refleksion, at det barn, som hun understøttede i det tidligere forløb, deltager her uden støtte i aktiviteterne. Mødet bliver således i sig selv socialiserende og dannende for børnene: Socialiserende når børnene indordner sig under de konventioner, der er for at besøge et museum, dannende i kraft af børnenes aktive, nysgerrige og undersøgende forholden sig til det nye.

Museumsformidleren har rollen som en underviser, der styrer og fremviser. Pædagogerne understøtter primært børnenes deltagelse ved selv at deltage, og ved ind i mellem at irretesætte børn, som de synes opfører sig uhensigtsmæssigt. De varetager altså ind imellem rollen som opdrager og ordensmagt, men er mest deltagende på samme præmisser som børnene. Når museet tilbyder noget, der også er nyt for pædagogerne, kan de ligeværdigt deltage i undersøgelse af det nye, og være med til at skabe en stemning af åben og nysgerrig udforskning, som understøtter og inspirerer børnene til åbne, nysgerrige forholdelsesmåder og dermed til deres dannelse. Pædagogen bliver altså en rollemodel for hvordan børnene kan møde det nye.

Efter første del af besøget går vi til et rum som museumsformidleren præsenterer som »...rummet med fremtidens musik«. Her bliver de placeret foran Omni: Et elektronisk instrument som kan benyttes af flere ad gangen. Museumsformidleren forklarer og demonstrerer instrumentet, hvorefter børnene får lov til at afprøve instrumentet en ad gangen.

Musikmuseets Omni. Kilde: <https://natmus.dk/museer-og-slotte/musikmuseet/nyheder/>

Her er børnene meget interesserede, og pædagogen beskriver det som en udfordring: »*Det var som en slikkuffet de ikke måtte røre*«, som pædagogen beskriver det i evalueringssamtalen. Pædagogen må træde i rolle som ordenshåndhæver: Alle skal vente på tur. Barnet fra tidligere bliver usikker og skal støttes af pædagogen i at deltage, efter at have sprunget sin tur over i første runde.

Derefter kommer børnene ind i »spil-selv«-rummet. Børnene undersøger de forskellige instrumenter, ved at prøve dem af, hvor de kan komme til. Undersøgelsen er primært individuel og sanselig: Hvad siger denne her dims, og hvordan får jeg lyd ud af den? Nogen synes, at lydbilledet bliver lidt voldsomt ind i mellem. Pædagogen sætter sig ved gong-gongen for at sikre at børnene skiftes.

Pædagogen fortæller:

»Lige der i spil-selv-rummet synes jeg de var i et ret godt flow faktisk alle sammen, og så kom de op til mig, hvis der var et eller andet, og så var det også for at være tæt på den der gongong, for der er nogen af drengene der har enormt svært ved at vide, hvornår de har prøvet nok gange og hvornår den skal gives videre... og der bliver de nødt til at blive vejledt lidt, så alle får lov at prøve, og så er det også det med lyden – hvornår bliver det for meget«.

Pædagogen går i rolle primært som ordenshåndhæver for at sikre alle lige muligheder, og for at larmen ikke bliver for voldsom og dermed ekskluderende for nogen af børnene. Hun er dog ikke mere ordenshåndhæver, end at hun primært sikrer en åben ramme for børnenes egen udforskning af instrumenterne. Børnenes udforskning er orienteret på dét som Austring og Sørensen (2006) beskriver som empiriske læreprocesser, hvor den sanselige og kropslige undersøgelse af verden står i centrum. Denne sanselige undersøgelse af verden har et klart dannelsesmæssigt potentiale: Barnet eksperimenterer nysgerrigt med instrumenter og lyd for at få erfaringer med musikkens verden. Til gengæld har børnene svært at skabe et egentligt fællesskab omkring udforskningen, ligesom børnene tilsyneladende har svært ved at bruge instrumenterne til et musikalsk udtryk: Der er ingen sammenhængende rytmer, melodier eller musikalske ideer i det lydbillede de frembringer.

Efter frokost og forskellige fælles aktiviteter, skal børnene sætte lyd til et genfortalt eventyr med forskellige instrumenter. Her bemærker pædagogen, at et af de børn der ofte fylder meget i lydbilledet faktisk selv finder ud af at spille lavt på den store tromme han sidder med. Han vælger at afstemme sit udtryk efter den fælles fortælling, og han både lytter og bidrager til fortællingen. Han overskrider sig selv ind i et fælles æstetisk udtryk, og forholder sig både lyttende og bidragende med respekt for det samlede udtryk.

Pædagogen opsummerer dagen:

»Nu er vi gæster, ude, ... her er der gamle ting, og her passer vi på og går stille og roligt, og vi skal huske at lytte efter og det sir man jo mange gange i løbet af sådan en dag: Husk lige – sæt dig lige ned... for at alle skal få lov og få plads, og faktisk kunne høre hvad der bliver sagt, bliver man nød til strategisk, at sætte dem på en særlig måde – ellers går det simpelt hen for meget op i hat og briller, og så mister de fokus og det er rigtig synd, både for dem selv, men også for alle de andre.... vi bliver meget dem, der er in charge ...mere dét, end det blev legende...«.

Pædagogen italesætter, at hun har en opgave med at socialisere børnene til at gå stille og roligt og passe på de gamle ting. Hun ser en værdi for børnene i mødet med museet, og ser tilsyneladende sin rolle mest som opdragende, så de kan møde museet, på det hun opfatter som museets præmisser. Hun beskriver, hvordan hun føler sig forpligtiget til at være ordenshåndhæver under besøget. Og analysen viser også at hun ofte ender i den position, men også at der opstår momenter hvor hun kan indgå samskabende på lige fod med børnene i en åbent undersøgende, nysgerrig og legende proces. Muligvis kan pædagogens valg af rolle også være påvirket af en usikkerhed over for de rammer børnegruppen møder i besøget: Hvad kan hun tillade at børnene gør i de situationer de møder på museet?

(Beskrivelserne er ud fra mine feltnoter fra dagen, citaterne er fra optagelser af de efterfølgende refleksionssamtaler)

Diskussion

I alle tre møder med museet og museumsformidlerne er der socialisering og dannelse i spil. De voksne formidler et møde med en ny og anderledes side af verden, som de på forskellige måde tilbyder børnene at blive en del af. Og både besøget på museet og museumsformidlernes besøg i institutionen, vækker også børnenes nysgerrighed og engagement. Analysen åbner for en diskussion, dels af karakteren af den læring, socialisering og dannelse der er i spil, og dels af, hvordan pædagogen kan understøtte børnenes dannelsesprocesser i mødet med det nye.

I en del af de situationer som er beskrevet i analysen, bliver den sproglige og vidensorienterede læring central: Hvad hedder de forskellige instrumenter og instrumentgrupper? Hvordan kan du beskrive instrumentet og lyden? Denne del bliver ofte fulgt af en meget voksenstyret afprøvning, hvor børnene en efter en får instrumentet i hånden i en kort tid. Pædagogen får ofte en central opdragende rolle som ordenshåndhæver i disse sammenhænge, hvor turtagning og ro prioriteres. I disse rammer får børnene mulighed for at møde og lære instrumenter at kende, og i mange af disse forløb arbejdes med at understøtte børnenes respekt for instrumenter og for fællesskabet. Et spørgsmål i forhold til denne form er, om den almindelige opdragelse, hvor man socialiseres til at sidde pænt og vente til at det bliver den enkeltes tur, kommer til at dominere for meget i mødet med det nye. Analysen er ikke entydig: Børnene er tydeligt engagerede i disse voksenstyrede aktiviteter, men i nogen situationer lægges der låg på børnenes engagement, fordybelse og nysgerrighed, som i det første møde i børnehaven og i eksemplet med Omnien.

I andre sammenhænge, særligt beskrevet i forbindelse med aktiviteten på legepladsen, i spil selv-rummet, og i beskrivelse af forløbet med eventyrfortællingen sidst i museumsbesøget, skabes et mere frit rum for børnenes egen undersøgelse af instrumenter og sammenspilsmuligheder. Her etableres en arena for de sanselige og æstetiske processer, hvor børnene får tid og rum til at undersøge og udforske instrumenter – og hvor de er med til at etablere et fælles lydligt univers med hinanden og med de voksne. Her eksperimenteres og leges med de muligheder musikinstrumenterne tilbyder i et dynamisk forløb, hvor børnene er engagerede og fordybede. Og det sker i et fællesskab, hvor børnene frit kan undersøge forskellige forholdelsesmåder: Kropsligt, æstetisk og musikalsk. Her er altså afgjort processer i gang som understøtter børnenes dannelse. Udfordringen her er, dels at understøtte de børn hvor udfordringerne er store, dels om et så åbent og grænseløst format egner sig til museerne, med deres mange unikke genstande, som skal behandles med respekt? Museet vælger her

at adskille de to formater fysisk: Nogle rum til disciplin, respekt og fortællinger; Nogle rum til eksperimenter og afprøvning. I nogle situationer appellerer rum, genstande og setting naturligt til respekt og forsigtighed, som det sker i den første del af mødet på museet. Her vælger børnene intuitivt forholdelsesmåder, der passer til den verden de møder. Andre gange – som i mødet med Omnien – giver begrænsningerne ikke umiddelbar mening for børnene, selvom det gør det for de voksne.

Pædagogens roller i forløbet kommer på mange måder til at afspejle de krav som socialiseringen i museumssammenhængen umiddelbart synes at stille: I mødet med det nye føler pædagogen sig ansvarlig for at socialisere børnene, så de opfører sig »...ordentligt«. En opdragende funktion, som giver god mening, også af hensyn til børnene: Når børnene er socialiseret til at begå sig i forskellige sociale og kulturelle arenaer, kommer de ikke i konflikt med de normer og praktiske regler der er i den verden de møder: Hvad enten det er på museet, eller som jeg oplevede det – i trafikken på vejen til museet, hvor børnene var socialiserede og velopdragne, og ikke udsatte sig selv eller andre for fare. Men i mødet med det nye som museet repræsenterer, er der noget andet i spil: Hvordan understøtter vi børnenes nysgerrighed, åbenhed, engagement og mod til at gå i samspil med det nye de møder? Mange steder i forløbet møder børnene unikke steder, muligheder og impulser til deltagelse, som vækker deres nysgerrighed og engagerer dem. Nogle gange føler pædagogen sig forpligtet til at begrænse børnenes adgang og deltagelse af hensyn til museet eller de andre børn. Andre gange kan pædagogen give slip på denne side og koncentrere sig om at understøtte de børn som er udfordrede på deres forholdelsesmåder: Børn som mangler mod, initiativ, eller forståelse af deres muligheder. Her er eksemplet med pædagogens samspil med det forsigtige barn fra analysen interessant, da det lykkes at møde barnet med en legende tilgang, og give det impuls til at deltage.

Her spiller museets valg af tilgange til børnegruppen også ind på de roller, det er muligt at vælge som pædagog: Hvis børnene skal indgå i en traditionel og sproglig orienteret læreproces med spørgsmål og svar, rigtigt og forkert, bliver det sværere at indgå i en legende, undersøgende, sanselig og æstetisk proces. En parallel situation kan opstå i de helt åbne og eksperimenterende rum som »spil-selv«-rummet, hvor der tilsyneladende er gode muligheder for en eksperimentel, sanselig udforskning af musikinstrumenter for børnene. Pædagogen føler sig også her tilskyndet til at indtage en rolle som opdrager og ordensmagt, for at give alle rum for deltagelse, hvilket muligvis kan være et resultat af, at der er mange børn på lidt plads. I begge sammenhænge kunne det være en spændende udfordring for både pædagog og kulturinstitution, at udvikle såvel de voksnes roller som de institutionelle rammer, så pædagogen kan understøtte børnenes dannelse mere direkte: Hvordan kan aktiviteternes karakter og rummenes indretning give pædagogerne frihed til at være rollemodeller og understøtte børnenes åbenhed, engagement, mod og nysgerrighed i deres fælles møde med museet og det specielle som museet har at tilbyde børnene.

Opsamling

Denne artikel har beskrevet og analyseret mødet mellem en gruppe børnehavebørn, deres pædagog og Musikmuseet i forbindelse med projektet *LegeKunst* med fokus på, hvordan pædagogen har kunne understøtte børnenes dannelse i samspillet.

Ud fra en forståelse af dannelse som udvikling af børnenes forholdelsesmåder i mødet med sig selv, andre og verden, har museumsformidlerne i samarbejde med pædagogerne lykkedes med at åbne til en verden af musikinstrumenter, oplevelser med musik og mødet med et musikmuseum på en måde, der appellerer til børnenes nysgerrighed og engagement.

Analysen viser samtidig at pædagogen, i de eksempler jeg har analyseret, ofte kommer til at stå i en opdragende rolle, som den der skal sørge for at børnene opfører sig »... *ordentligt*«, frem for at kunne deltage i børnenes nysgerrige møde med det nye. Dette kan give udfordringer, særligt for børn som har behov for invitationer og impulser til at kunne indgå i de stemninger og fællesskaber, der tilbydes børnene. Hvis pædagogen skal kunne slippe rollen som ordenshåndhæver mere i mødet med museet, kan det være at museet skal være endnu mere opmærksom på at etablere rum og aktiviteter for det åbne møde med det unikke og særlige som museet tilbyder.

Referencer

- Austring, B., & Sørensen, M. (2006) *Æstetik og læring. Grundbog om æstetiske læreprocesser*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Hammershøj, L. G. (2007): *Selvdannelse og det sociale under forandring – om behovet for en ny pædagogik*. I: Dansk Pædagogisk tidsskrift årgang 2007, nr. 4.
- Hammershøj, L. G. (2017): *Dannelse i uddannelsessystemet*. Hans Reitzels Forlag.
- Hammershøj, L. G. & Jørgensen, H.H. (2022): *Dannelse og leg. I: Legekunst – Leg, dannelse, kunst og kultur i dagtilbud*. Samfundslitteratur.
- Henriksen, M. & Wagner, M. M. (2020): *Dannelse i leg – og om pædagogens rolle i barnets dannelse og leg. I: Mortensen et al. (red.): Den styrkede pædagogiske læreplan. Grundbog til dagtilbudspædagogik*. Frederikshavn: Dafolo.
- Hastrup, K., m.fl. (2011): *Kulturanalyse kort fortalt*. Samfundslitteratur.
- Hoffman, M., m.fl. (2022): *Pædagogens rolle i legen. I: Legekunst – Leg, dannelse, kunst og kultur i dagtilbud*. Samfundslitteratur.
- Klafki, W. (1979): *Kategorial dannelse – bidrag til en dannelsesteoretisk fortolkning af den moderne didaktik. I: Kategorial dannelse og kritisk-konstruktiv pædagogik: udvalgte artikler*. Nyt Nordisk Forlag
- Koch, A. B. (2016). *Pædagogens rolle og betydning for trivsel i børnehaven: Børneinformede perspektiver på professionelle voksne*. Nordic Studies in Education, 36 (3), s. 193-210. <https://doi.org/10.18261/issn.1891-5949-2016-03-02>
- UVM (2018). *Den styrkede pædagogiske læreplan. Rammer og indhold*. København: Børne- og Socialministeriet: https://emu.dk/sites/default/files/2021-03/7044%20SPL%20Den_styrkede_paedagogiske_laereplan_21_WEB%20FINAL-a.pdf
- UVM (2021): *Dagtilbudsloven*. Børne- og undervisningsministeriet: <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2021/1912>

Forfatterbiografi

Morten Henriksen er musiker og musikpædagog, samt cand.mag. og lektor på Pædagoguddannelsen Københavns Professionshøjskole. Han forsker i pædagogens rolle i samarbejder med kunstnere og kulturinstitutioner, og er optaget af, hvordan pæagoger kan understøtte børns dannelse, trivsel, udvikling og læring gennem leg og æstetiske processer. Han er ligeledes optaget af pædagogers faglighed og professionsdannelse, med et særligt fokus på at udvikle pædagogernes åbne, improvisatoriske og legende tilgang til at skabe pædagogiske relationer og fællesskaber.

